Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

20 септември 2017 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Член 3, параграф 1 и член4, параграф 2 — Преценка на неравноправния характер на договорните клаузи — Договор за кредит, сключен в чуждестранна валута — Курсов риск изцяло в тежест на потребителя — Значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора — Момент, в който трябва да се прецени наличието на неравнопоставеност — Обхват на понятието за клаузи, „изразени на ясен и разбираем език“ — Степен на подробност на информацията, която банката трябва да предостави“

По дело C-186/16

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Curtea de Apel Oradea (Апелативен съд Орадя, Румъния) с акт от 3 март 2016 г., постъпил в Съда на 1 април 2016 г., в рамките на производство по дело

Ruxandra Paula Andriciuc и др.

срещу

Banca Românească SA,

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: M. Ilešič, председател на състава, A. Prechal (докладчик), A. Rosas, C. Toader и E. Jarašiūnas, съдии,

генерален адвокат: N. Wahl,

секретар: L. Carrasco Marco, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 9 февруари 2017 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за Ruxandra Paula Andriciuc и др., от G. Piperea, A. Dimitriu, L. Hagiu и C. Șuhan, avocați,

– за Banca Românească SA, от R. Radu Tureac, V. Rădoi и D. Nedea, avocați,

– за румънското правителство, от R.-H. Radu, L. Lițu, M. Chicu и E. Gane, в качеството на представители,

* Език на производството: румънски.

– за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,

– за Европейската комисия, от C. Gheorghiu, G. Goddin и Д. Русанов, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 27 април 2017 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 3, параграф 1 и член 4, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор на г-жа Ruxandra Paula Andriciuc и 68 други лица с Banca Românească SA (наричана по-нататък „банката“) по повод предполагаемия неравноправен характер на клаузите в договори за кредит, предвиждащи по-специално погасяване на кредита в същата чуждестранна валута, в която е бил отпуснат.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 1 от Директива 93/13 предвижда:

„1. Настоящата директива има за цел да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно неравноправните клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител.

2. Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или принципи на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

4 Съгласно член 3, параграф 1 от тази директива:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията [на страните], произтичащи от договора“.

5 Текстът на член 4 от посочената директива е следният:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и […] доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

6 Член 5 от същата директива гласи:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. […]“.

Румънската правна уредба

7 Член 1578 от Cod Civil (Гражданския кодекс) в редакцията, действаща към момента на подписването на спорните договори в главното производство, предвижда:

„Задължението по договор за паричен заем е само за същата по размер сума, посочена в цифри в договора.

Ако преди падежа стойността на валутите се увеличи или намали, длъжникът трябва да върне взетата назаем сума, като е длъжен да я върне във валутата, която е в обращение към момента на плащането“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

8 От акта за преюдициално запитване е видно, че между 2007 г. и 2008 г. жалбоподателите в главното производство, които през същия период получават доходи в румънски леи (RON), сключват с банката договори за кредит в швейцарски франкове (CHF) за придобиване на недвижими имоти, рефинансиране на други кредити или за покриване на лични нужди.

9 Съгласно член 1, параграф 2 от всеки от тези договори жалбоподателите в главното производство са задължени да погасяват месечните вноски по кредита в същата валута, в която е бил договорен, тоест швейцарски франкове, в резултат от което курсовият риск, свързан с увеличаване на месечните вноски при спад в обменния курс на румънската лея спрямо швейцарския франк, се поема изцяло от тях. Освен това посочените договори съдържат, съответно в член 9, параграф 1 и член 10, параграф 3, точка 9, две клаузи, които позволяват на банката при настъпване на падежа на месечните вноски или при неспазване от кредитополучателя на задълженията по посочените договори да дебитира сметката на кредитополучателя и, ако е необходимо, да извършва всякакво преобразуване на наличните ликвидни средства по неговата сметка във валутата на договора по прилагания от банката обменен курс в деня на тази операция. Съгласно тези клаузи всяка разлика в обменния курс е в тежест единствено на кредитополучателя.

10 Според жалбоподателите в главното производство банката е била в състояние да предвиди развитието и колебанията в обменния курс на швейцарския франк. Във връзка с това курсовият риск бил представен по неизчерпателен начин, тъй като за разлика от други чуждестранни валути, които се използват като референтна валута по заеми, банката не изяснила, че швейцарският франк варира съществено спрямо румънската лея.

11 Като цяло представянето било едностранчиво и подчертавало ползите от този вид продукт и от използваната валута, като пренебрегвало посочването на евентуалните свързани с него рискове, както и вероятността от настъпването им. С оглед на тези обстоятелства жалбоподателите в главното производство твърдят, че като не ги е уведомила по прозрачен начин относно тези

колебания, банката е нарушила задълженията си за уведомяване, предупреждаване и консултиране, както и това за изразяване на договорните клаузи на ясен и разбираем език, така че всеки кредитополучател да може да прецени обхвата на задълженията, произтичащи от договора, който е сключил.

12 Като считат, че след като предвиждат погасяване на кредита в швейцарски франкове, доколкото курсовият риск е възложен в тежест на кредитополучателите, тези клаузи са неравноправни, жалбоподателите в главното производство сезират Tribunalul Bihor (Окръжен съд Бихор, Румъния) с искане за тяхната отмяна, както и за изготвяне на нов погасителен план от банката, предвиждащ преобразуване на кредитите в румънски леи по обменния курс към момента на сключване на разглежданите в главното производство договори за кредит.

13 С решение от 30 април 2015 г. Tribunalul Bihor (Окръжен съд Бихор) отхвърля иска. Тази юрисдикция счита, че макар да не е договорена с кредитополучателите, клауза, предвиждаща погасяване на кредитите в същата валута, в която са били договорени, не е неравноправна.

14 Жалбоподателите в главното производство обжалват това решение по въззивен ред пред запитващата юрисдикция. Те твърдят, че значителната неравнопоставеност между правата и задълженията на страните се дължи на обезценяването на румънската лея спрямо швейцарския франк, настъпило след сключване на договорите, и че Съдът никога не се е произнасял по въпрос от такова естество в решенията, с които тълкува член 3, параграф 1 от Директива 93/13 относно понятието „значителна неравнопоставеност“.

15 Запитващата юрисдикция отбелязва, че в случая след предоставянето на разглежданите в главното производство кредити курсът на швейцарския франк се е увеличил значително и жалбоподателите в главното производство са претърпели последиците от увеличението. Според посочената юрисдикция следователно е необходимо да се установи дали в рамките на задължението за предоставяне на информация от банката в момента на сключване на договорите за кредит тя е трябвало да информира клиентите относно бъдещото евентуално увеличаване или намаляване на курса на швейцарския франк и дали разглежданата в главното производство клауза, за да се счита за изразена на ясен и разбираем език по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, трябва също да посочва всички последици, до които тази клауза би могла да доведе и които биха могли да повлияят на цената, която заплаща кредитополучателят, като например курсовия риск.

16 Поради това запитващата юрисдикция счита, че е необходимо да се изясни тълкуването на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, който предвижда изключение от предвидения в рамките на системата за защита на потребителите механизъм за контрол по същество на неравноправните клаузи, въведен с тази директива.

17 При тези условия Curtea de Apel Oradea (Апелативен съд Орадя) решава да спре производството и да отправи до Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 3, параграф 1 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че значителната неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните трябва да се преценява стриктно към момента на сключване на договора, или тя се отнася и до случай, в който при изпълнението на договор с периодично или продължително изпълнение размерът на дължимата от потребителя престация нараства прекомерно спрямо момента на сключване на договора поради значителни изменения в обменния курс?

2) Трябва ли понятието „ясен и разбираем език“, на който е съставена дадена договорна клауза, по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, да се разбира в смисъл, че такава договорна клауза трябва да предвижда само мотивите за нейното включване в договора и нейния начин на функциониране, или трябва да се предвидят и всички възможни последици

от нея, в зависимост от които може да се изменя плащаната от потребителя цена, като например свързания с обменния курс риск, и може ли с оглед на Директива 93/13 да се счита, че задължението на банката да уведомява клиента към момента на предоставяне на кредита се отнася само за условията на кредита, т.е. лихвите, комисионите, обезпеченията в тежест на кредитополучателя, като в това задължение не може да се включи евентуалното поскъпване или обезценяване на чуждестранна валута?

3) Трябва ли член 4, параграф 2 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че изразите „основен предмет на договора“ и „съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и доставените стоки или предоставените услуги, от друга“, се отнасят до клауза в договор за кредит, сключен в чуждестранна валута между продавач или доставчик и потребител, която не е била предмет на преговори и по силата на която кредитът трябва да бъде върнат в същата валута?“.

По преюдициалните въпроси

По допустимост на преюдициалните въпроси

18 Банката оспорва допустимостта на преюдициалните въпроси. Всъщност запитващата юрисдикция не се нуждаела от тълкуване на разпоредбите на Директива 93/13, за да се произнесе по спора, предмет на главното производство, а освен това по този въпрос имало съдебна практика и тълкуването на съответните правни норми вече било ясно. Допълнително, въпросите били така формулирани, че всъщност имали за цел получаването на индивидуално разрешение с цел конкретно произнасяне по главното производство.

19 В това отношение следва най-напред да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда в рамките на производството по член 267 ДФЕС, основано на ясно разделение на правомощията между националните юрисдикции и Съда, само националният съд е компетентен да установи и прецени фактите по спора в главното производство, както и да тълкува и прилага националното право. Също така само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да понесе отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. Следователно, щом поставените въпроси се отнасят до тълкуването на правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе (решение от 26 януари 2017 г., Banco Español de Crédito, C-421/14, EU:C:2017:60, т. 29 и цитираната съдебна практика).

20 Действително в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС производство, което представлява инструмент за сътрудничество между Съда и националните юрисдикции, въпросите относно правото на Съюза по презумпция са относими. Съдът може да откаже да се произнесе по преюдициален въпрос, отправен от национална юрисдикция съгласно член 267 ДФЕС, само когато не са спазени по-специално изискванията относно съдържанието на преюдициалното запитване в член 94 от Процедурния правилник или когато е ясно, че исканото от националната юрисдикция тълкуване или преценка на валидността на норма от правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или предмета на спора по главното производство, или когато въпросът е хипотетичен (решение от 28 март 2017 г., Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, т. 50 и цитираната съдебна практика).

21 В случая, от една страна, е достатъчно да се припомни, че независимо от наличието на практика на Съда, която разрешава разглеждания правен въпрос, ако считат за уместно, националните юрисдикции запазват пълна свобода да сезират Съда, без това дали разпоредбите, чието

тълкуване е поискано, вече са били тълкувани от Съда, да води до отпадане на компетентността на Съда да се произнесе отново (решение от 17 юли 2014 г., Torresi, C-58/13 и C-59/13, EU:C:2014:2088, т. 32 и цитираната съдебна практика).

22 От друга страна, макар запитващата юрисдикция да е единствено компетентна да се произнесе по квалификацията на предполагаемите неравноправни клаузи с оглед на особените обстоятелства по разглежданото дело, Съдът е компетентен да изведе от разпоредбите на Директива 93/13, в случая от член 3, параграф 1 и от член 4, параграф 2 от нея, критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на договорна клауза от гледна точка на разпоредбите на Директивата (вж. в този смисъл решения от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, т. 48, и от 23 април 2015 г., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 28).

23 Поради това настоящото преюдициално запитване е допустимо.

По третия въпрос

24 С третия въпрос, на който следва да се отговори най-напред, запитващата юрисдикция иска да установи дали трябва член 4, параграф 2 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че понятията „основен предмет на договора“ или „съответствие на цената и възнаграждението, от една страна, и доставените стоки или предоставените услуги, от друга“, по смисъла на тази разпоредба се отнасят до клауза в сключен в чуждестранна валута между продавач или доставчик и потребител договор за кредит, която не е била индивидуално договорена, каквато е разглежданата в главното производство, по силата на която кредитът трябва да бъде върнат в същата валута.

25 Преди всичко трябва да се напомни, че обстоятелството, че от формална гледна точка национална юрисдикция е формулирала преюдициалното си запитване чрез позоваване на определени разпоредби на правото на Съюза, не е пречка Съдът да ѝ предостави всички тълкувателни елементи, които могат да бъдат полезни за решаване на разглежданото от нея дело, независимо дали тя ги е засегнала в текста на въпросите си (решения от 10 септември 2014 г., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 71, и от 15 февруари 2017 г., W и V, C-499/15, EU:C:2017:118, т. 45).

26 В случая в писмените си становища румънското правителство и банката посочват възможността разглежданата в главното производство клауза само да отразява принципа на паричния номинализъм, закрепен в член 1578 от румънския Граждански кодекс, поради което съгласно член 1, параграф 2 от Директива 93/13 посочената клауза не би попаднала в нейното приложно поле.

27 В тази връзка следва да се напомни, че член 1, параграф 2 от Директива 93/13 изключва от нейното приложно поле клаузите, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби (решение от 10 септември 2014 г., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 76, както и, в този смисъл, решение от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, т. 25).

28 Съдът вече е постановил, че изключването се прилага при наличие на две условия. От една страна, договорната клауза трябва да отразява законова или подзаконова разпоредба, и от друга страна, тази разпоредба трябва да е задължителна (решение от 10 септември 2014 г., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 78).

29 В този смисъл, за да се установи дали договорна клауза е изключена от приложното поле на Директива 93/13, националният съд трябва да провери дали тази клауза отразява разпоредбите от националното право, които се прилагат в отношенията между договарящите страни

независимо от волята им, или които са с допълващ характер и следователно се прилагат по подразбиране, т.е. когато в това отношение между страните не е уговорено друго (вж. в този смисъл решение от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, т. 26, и от 10 септември 2014 г., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 79).

30 В случая, както отбелязва генералният адвокат в точка 59 от заключението си, запитващата юрисдикция следва да прецени с оглед на естеството, общата структура и разпоредбите на съответните договори за кредит, както и на правния и фактически контекст, в който те се вписват, дали разглежданата в главното производство клауза, според която кредитът трябва да бъде върнат в същата валута, в която е бил отпуснат, отразява императивни разпоредби на националното право по смисъла на член 1, параграф 2 от Директива 93/13.

31 При извършване на тези проверки националната юрисдикция трябва да отчита факта, че с оглед по-специално на целта на посочената директива, а именно защита на потребителите срещу неравноправни клаузи, включени от продавачи или доставчици в сключени с тях договори, въведеното в член 1, параграф 2 от същата директива изключение трябва да се тълкува стриктно (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2014 г., Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 77).

32 В случай че запитващата юрисдикция би трябвало да констатира, че разглежданата в главното производство клауза не попада в обхвата на посоченото изключение, тя би следвало по-нататък да провери дали същата попада в понятието за „основен предмет на договора“ или за „съответствие на цената и възнаграждението, от една страна, и на доставените стоки или предоставените услуги, от друга“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13.

33 Макар, както бе припомнено в точка 22 от настоящото решение, компетентна за тази проверка да е само запитващата юрисдикция, Съдът все пак следва да открои въз основа на тази разпоредба приложимите в рамките на тази проверка критерии.

34 В тази връзка Съдът вече се е произнесъл, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 установява изключение от механизма за контрол по същество на неравноправните клаузи, предвиден от въведената с тази директива система за защита на потребителите, както и че при това положение тази разпоредба следва да се тълкува стриктно (вж. в този смисъл решения от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 42, и от 23 април 2015 г., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 31). Освен това на понятията „основен предмет на договора“ и „съответствие на цената и възнаграждението, от една страна, и на доставените стоки или предоставените услуги, от друга“, които се съдържат в член 4, параграф 2 от Директива 93/13, по принцип трябва да се дава самостоятелно и еднакво тълкуване навсякъде в Европейския съюз, което трябва да се установи с оглед на контекста на тази разпоредба и на преследваната от разглежданата правна уредба цел (решение от 26 февруари 2015 г., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, т. 50).

35 Що се отнася до категорията на договорните клаузи, попадащи в понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, Съдът е постановил, че тези клаузи трябва да се разбират като клаузи, определящи основните престации по договора и които сами по себе си го характеризират (решения от 3 юни 2010 г., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, т. 34, и от 23 април 2015 г., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 33).

36 От друга страна, клаузите, които имат акцесорен характер по отношение на клаузите, определящи самата същност на договорното отношение, не попадат в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба (решения от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 50, и от 23 април 2015 г., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 33).

37 В случая някои документи от преписката по делото, с която разполага Съдът, сочат, че клауза като разглежданата в главното производство в сключен в чуждестранна валута между продавач или доставчик и потребител договор за кредит, която не е била индивидуално договорена и по силата на която кредитът трябва да бъде върнат в същата валута, попада в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ по смисъла член 4, параграф 2 от Директива 93/13.

38 В това отношение следва да се отбележи, че с договор за кредит кредитодателят се задължава основно да предостави на разположение на кредитополучателя определена парична сума, а последният от своя страна основно се задължава да възстанови същата, поначало с лихви, съгласно предвидения за целта график. Основните престации по този договор при това положение са свързани с парична сума, която трябва да се определи в уговорената за предоставяне и възстановяване валута. При това положение, както отбелязва генералният адвокат в точка 46 и сл. от своето заключение, фактът, че кредитът трябва да бъде погасен в определена валута, по принцип не се отнася до акцесорни условия на плащане, а до самото естество на задължението на длъжника, поради което представлява съществен елемент от договора за кредит.

39 Действително Съдът постановява в точка 59 от решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), че понятието „основен предмет на договора“ обхваща клауза, включена в договор за кредит, изразен в чуждестранна валута, сключен между продавач или доставчик и потребител, която не е договорена индивидуално, като по силата на тази клауза при изчисляването на погасителните вноски по кредита се прилага курс продава на посочената валута само доколкото е установено, че посочената клауза определя основна престация по договора, която сама по себе си го характеризира, като запитващата юрисдикция следва да провери това.

40 Същевременно, както впрочем напомня запитващата юрисдикция, докато по делото, приключило с решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), макар и изразени в чуждестранна валута, кредитите трябва да се изплащат в национална валута по прилагания от банковата институция курс продава на чуждестранната валута, в главното производство кредитите трябва да се погасяват в същата чуждестранна валута, в която са били предоставени. Както отбелязва генералният адвокат в точка 51 от своето заключение обаче, договорите за кредит, индексирани в чуждестранна валута, не могат да се приравнят на договори за кредит в чуждестранна валута като разглежданите в главното производство.

41 С оглед на всички изложени съображения на третия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба обхваща договорна клауза като разглежданата в главното производство, включена в договор за кредит, изразен в чуждестранна валута, която не е била индивидуално договорена и по силата на която кредитът трябва да се погасява в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, след като посочената клауза определя основна, характеризираща този договор престация. Поради това такава клауза не може да се счита за неравноправна, при условие че е изразена на ясен и разбираем език.

По втория въпрос

42 С втория въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че изискването договорните клаузи да са изразени на ясен и разбираем език предполага клаузата по договор за кредит, по силата на която кредитът трябва да се погасява в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, трябва да посочва само мотивите за нейното включване в договора и нейния начин на прилагане, или трябва да посочва и всички възможни последици от нея, в зависимост от които може да се изменя плащаната от потребителя цена, като например свързания с обменния курс

риск, и дали с оглед на посочената директива задължението на банковата институция да уведомява клиента към момента на предоставяне на кредита се отнася само за условията на кредита, т.е. лихвите, комисионите и обезпеченията в тежест на кредитополучателя, като в това задължение не може да се включи евентуалното поскъпване или обезценяване на чуждестранна валута.

43 В самото начало следва да се напомни, че Съдът вече е постановил, че изискването за изразяване на ясен и разбираем език се прилага дори когато клаузата попада в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ или „съответствие на цената и възнаграждението, от една страна, и на доставените стоки или предоставените услуги, от друга“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 68). Всъщност не се прави преценка единствено на неравноправния характер на посочените в споменатата разпоредба клаузи, ако след самостоятелно изследване на всеки отделен случай компетентната национална юрисдикция приеме, че са били изразени от продавача или доставчика на ясен и разбираем език (решение от 3 юни 2010 г., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, т. 32).

44 Що се отнася до изискването за прозрачност на договорните клаузи, произтичащо от член 4, параграф 2 от Директива 93/13, Съдът подчертава, че напомнено също в член 5 от посочената директива, това изискване не може да бъде ограничено единствено до разбираемия характер на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка, а напротив, доколкото въведената с тази директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положението на по-слабата страна в отношенията с продавача или доставчика, по-специално по отношение на степента му на информираност, това изискване, въведено от същата директива, за изразяване на ясен и разбираем език на договорните клаузи, а следователно и за прозрачност, трябва да се тълкува разширително (вж. в този смисъл решения от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 71 и 72, както и от 9 юли 2015 г., Bucura, C-348/14, непубликувано, EU:C:2015:447, т. 52).

45 При това положение изискването договорните клаузи да са изразени на ясен и разбираем език следва да се схваща като налагащо и задължение в договора да е прозрачно изложен точният механизъм, за който се отнася съответната клауза, както и евентуално отношението между този механизъм и механизма, предвиден в други клаузи, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии произтичащите за него икономически последици (решения от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 75, и от 23 април 2015 г., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, т. 50).

46 Този въпрос трябва да бъде разгледан от запитващия съд от гледна точка на всички относими фактически елементи, сред които са публичността и информацията, предоставена от кредитодателя при договаряне на договор за кредит (вж. в този смисъл решение от 26 февруари 2015 г., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, т. 75).

47 По-конкретно задача на националния съд при отчитане на всички обстоятелства във връзка със сключването на договора е да провери дали в разглежданото дело потребителят е бил уведомен за всички обстоятелства, които са могли да дадат отражение върху обхвата на неговото задължение, като му позволят включително и да изчисли общата цена на своя заем. Определяща роля при тази преценка играят, от една страна, въпросът дали клаузите са изразени на ясен и разбираем език, така че да позволят на средностатистическия потребител, т.е. на нормално осведомения и в разумни граници наблюдателен и съобразителен потребител, да изчисли тази цена, и от друга страна, обстоятелството, свързано с непосочването в договора за кредит на данните, които от гледна точка на характера на стоките или услугите, предмет на този договор, се считат за съществени (вж. в този смисъл решение от 9 юли 2015 г., Bucura, C-348/14, непубликувано, EU:C:2015:447, т. 66).

48 Освен това съгласно постоянната практика на Съда за потребителя от основно значение е информацията преди сключването на договора за договорните условия и за последиците от това сключване. Именно въз основа на тази информация той взема решение дали желае да се обвърже с условията, изготвени предварително от продавача или доставчика (решения от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, т. 44, и от 21 декември 2016 г., Gutiérrez Naranjo и др., C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 50).

49 В случая, що се отнася до кредитите в чуждестранна валута като разглежданите в главното производство, трябва да се подчертае, както напомня Европейският съвет за системен риск в своята Препоръка ESCP/2011/1 от 21 септември 2011 година относно предоставяне на кредити в чуждестранна валута (ОВ C 342, 2011 г., стр. 1), че финансовите институции трябва да предоставят на кредитополучателите достатъчна информация, която да позволява на кредитополучателите да вземат решения, основани на добра информираност и благоразумие, и следва да включва като минимум влиянието върху вноските на драстично обезценяване на законното платежно средство на държавата членка, в която се намира местожителството или седалището на кредитополучателя, както и на увеличаването на чуждестранния лихвен процент (Препоръка A — Осведоменост на кредитополучателите за рисковете, точка 1).

50 Както посочва генералният адвокат в точки 66 и 67 от своето заключение, от една страна, потребителят трябва да е добре осведомен, че със сключването на договор за кредит в чуждестранна валута той се излага на определен риск, свързан с обменния курс, който евентуално ще му бъде икономически трудно да понесе при обезценяване на валутата, в която получава доходите си. От друга страна, продавачът или доставчикът, в случая банковата институция, трябва да представи възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута, по-специално когато потребителят кредитополучател не получава доходите си в тази валута. При това положение националната юрисдикция следва да се увери, че продавачът или доставчикът е предоставил на съответните потребители цялата относима информация, която им позволява да преценят икономическите последици от клауза като разглежданата в главното производство за финансовите им задължения.

51 С оглед на изложеното на втория въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че изискването договорна клауза да бъде изразена на ясен и разбираем език предполага, че при договорите за кредит финансовите институции трябва да предоставят на кредитополучателите достатъчна информация, която да им позволява да вземат решения, основани на добра информираност и благоразумие. Във връзка с това посоченото изискване означава, че клауза, съгласно която кредитът трябва да бъде погасяван в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, се разбира от потребителя едновременно от формална и граматическа гледна точка, но и по отношение на конкретния ѝ обхват в смисъл, че среден потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, може не само да установи възможното поскъпване или обезценяване на чуждестранната валута, в която кредитът е бил договорен, но и да прецени потенциално значимите икономически последици от подобна клауза върху финансовите му задължения. Необходимата в това отношение проверка следва да се извърши от националния съд.

По първия въпрос

52 С първия въпрос, на който следва да се отговори накрая, запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали значителната неравнопоставеност, възникнала в резултат от неравноправна клауза между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора, по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, трябва да се разгледа единствено към момента на сключване на такъв договор.

53 Във връзка с това Съдът вече е постановил, че за да се направи преценка дали определена договорна клауза трябва да се счита за неравноправна, националният съд трябва да отчете, съгласно посоченото в член 4 от Директива 93/13, характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, като вземе предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, „към момента на самото сключване“ (вж. в този смисъл решение от 9 юли 2015 г., Bucura, C-348/14, непубликувано, EU:C:2015:447, т. 48 и цитираната съдебна практика).

54 От това следва, както отбелязва генералният адвокат в точки 78, 80 и 82 от своето заключение, че преценката на неравноправния характер на дадена договорна клауза трябва да се направи спрямо момента на сключване на разглеждания договор, при отчитане на всички обстоятелства, за които продавачът или доставчикът е можел да знае при сключването на договора и които са от естество да се отразят на по-нататъшното му изпълнение, тъй като дадена договорна клауза може да е носител на неравнопоставеност между страните, проявяваща се едва в хода на изпълнение на договора.

55 В случая от акта за преюдициално запитване следва, че разглежданата в главното производство клауза, включена в договорите за кредит, изразени в чуждестранна валута, изисква месечните вноски за погасяване на кредита да се извършват в същата валута. В случай на обезценяване на националната парична единица спрямо тази валута подобна клауза поставя курсовия риск в тежест на потребителя.

56 Във връзка с това националната юрисдикция трябва да направи оценка, с оглед на всички обстоятелства по делото, предмет на главното производство, и отчитайки по-специално експертната компетентност и познанията на продавача или доставчика, в случая на банката, относно възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута, най-напред евентуалното неспазване на изискването за добросъвестност, а след това наличието на евентуална значителна неравнопоставеност по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13.

57 Действително, за да установи дали клауза като разглежданата в главното производство води в разрез с принципа на добросъвестност до значителна неравнопоставеност в ущърб на потребителя между правата и задълженията, произтичащи от договора, националният съд трябва да провери дали, като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, продавачът или доставчикът може основателно да очаква, че потребителят ще се съгласи с подобна клауза след индивидуално договаряне (вж. в този смисъл решение от 14 март 2013 г., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 68 и 69).

58 С оглед на изложеното на първия въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че преценката на неравноправния характер на дадена договорна клауза трябва да се направи спрямо момента на сключване на разглеждания договор при отчитане на всички обстоятелства, за които продавачът или доставчикът е можел да знае към този момент и които са от естество да се отразят на по-нататъшното му изпълнение. Националната юрисдикция трябва да направи оценка относно наличието на евентуална значителна неравнопоставеност по смисъла на посочената разпоредба с оглед на всички обстоятелства по делото, предмет на главното производство, и отчитайки по-специално експертната компетентност и познанията на продавача или доставчика, в случая на банката, относно възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута.

По съдебните разноски

59 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

1) **Член 4, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори, трябва да се тълкува в смисъл, че понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба обхваща договорна клауза като разглежданата в главното производство, включена в договор за кредит, изразен в чуждестранна валута, която не е била индивидуално договорена и по силата на която кредитът трябва да се погасява в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, след като посочената клауза определя основна, характеризираща този договор престация. Поради това такава клауза не може да се счита за неравноправна, при условие че е изразена на ясен и разбираем език.**

2) **Член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че изискването договорна клауза да бъде изразена на ясен и разбираем език предполага, че при договорите за кредит финансовите институции трябва да предоставят на кредитополучателите достатъчна информация, която да им позволява да вземат решения, основани на добра информираност и благоразумие. Във връзка с това посоченото изискване означава, че клауза, съгласно която кредитът трябва да бъде погасяван в същата чуждестранна валута, в която е бил договорен, се разбира от потребителя едновременно от формална и граматическа гледна точка, но и по отношение на конкретния ѝ обхват в смисъл, че среден потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, може не само да установи възможното поскъпване или обезценяване на чуждестранната валута, в която кредитът е бил договорен, но и да прецени потенциално значимите икономически последици от подобна клауза върху финансовите му задължения. Необходимата в това отношение проверка следва да се извърши от националния съд.**

3) **Член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че преценката на неравноправния характер на дадена договорна клауза трябва да се направи спрямо момента на сключване на разглеждания договор при отчитане на всички обстоятелства, за които продавачът или доставчикът е можел да знае към този момент и които са от естество да се отразят на по-нататъшното му изпълнение. Националната юрисдикция трябва да направи оценка относно наличието на евентуална значителна неравнопоставеност по смисъла на посочената разпоредба с оглед на всички обстоятелства по делото, предмет на главното производство, и отчитайки по-специално експертната компетентност и познанията на продавача или доставчика, в случая на банката, относно възможните промени в обменните курсове и рисковете, свързани с вземането на кредит в чуждестранна валута.**

Подписи